

ЛЬВІВСЬКА КОМЕРЦІЙНА АКАДЕМІЯ

На правах рукопису

УДК 338.175 : 581.47

БУТЕНКО Наталія Василівна

**Витратоємність і рентабельність заготівель
та реалізації окремих видів
сільськогосподарських продуктів і сировини**

Спеціальність 08.07.05—Економіка торгівлі і послуг

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів 1995

Робота виконана на кафедрі економіки
Львівської комерційної академії

Науковий керівник—

кандидат економічних наук, доцент ПАНАСЮК М. В

Науковий консультант—

доктор економічних наук, професор, академік МАРЦИН В. С.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор МАРТИНЮК С. Г.,
кандидат економічних наук, доцент ПАЛАМАРЧУК І. М.

Провідна організація—

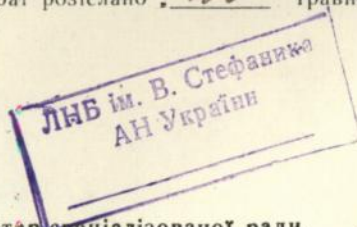
Головне управління заготівель центральної спілки
споживчих товариств України

Захист відбудеться 15 червня 1995 р. о 16 годині
на засіданні спеціалізованої ради К—04.15.01 Львівської комерційної
академії Укоопспілки з присудження наукового ступеня кандидата
економічних наук за адресою:

Україна, 290008 м. Львів, вул. Туган-Барановського, 10, ауд. 314

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці академії.

Автореферат розіслано 12 травня 1995 р.

Вчений секретар спеціалізованої ради,
кандидат економічних наук, доцент

В. І. БЛОНСЬКА

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

І.І. Актуальність дослідження. Формування ринкових відносин в Україні, зростання конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції вимагають від заготівельних підприємств споживчої кооперації чіткої ринкової орієнтації, формування такої стратегії, яка б була спрямована на задоволення потреб споживачів послуг по реалізації продукції і, разом з тим, сприяла б покращенню результатів господарської діяльності. Але в даний час виробники сільськогосподарської продукції і, зокрема, індивідуальні, більшість з яких пайовики споживчих товариств, часто не задоволені якістю тих функцій, які виконують заготівельні підприємства споживчої кооперації по реалізації продукції, розміром закупівельних цін і знаходять більш вигідних партнерів серед конкурентів споживчої кооперації. Це призводить до зменшення обсягу заготівель, ще більшого погіршення економічного стану коопзаготпромів і споживчих товариств.

Однією з причин такого положення є діюча в споживчій кооперації однопередільна система обліку витрат по заготівлях без виділення підрозділів і окремих видів заготовлюваної продукції, в цілому по підприємству за певний період. У своїй діяльності заготівельні підприємства орієнтуються на усереднені, узагальнюючі показники витрат обігу і результатів, які не дають змоги розробити індивідуальну стратегію по заготівлях і реалізації кожного окремого виду продукції, або однорідної їх групи.

Вченими-економістами, зокрема М. П. Писаренко, розроблена значно ширша система показників економічної ефективності заготівель, ніж використовується на практиці, ~~але~~ в цій системі відсутні показники оцінки витрат і результатів з окремих носіїв витрат, зокрема з видів сільськогосподарської продукції. Виникає необхідність не тільки розширення системи показників оцінки ефективності витрат обігу заготівельного підприємства, а й розробки методичних положень їх визначення на базі даних діючої системи бухгалтерського обліку.

на практиці діяльності промислових і сільськогосподарських підприємств для оцінки витрат застосовується такий показник як собівартість конкретної продукції, що встановлюється на основі калькування витрат. Питання калькування собівартості витрат в окремих галузях народного господарства ґлибоко досліджені в наукових працях таких вчених як Маргуліса А. С., Ламікіна І. А., Івашкевича В.В., Кантора Л. М., Зав"ялова А. Т. та ін., які внесли вагомий вклад в розробку, визначення і формулювання цілого ряду понять і категорій. Але відносно заготівель сільськогосподарської продукції ці поняття

і категорії до цього часу не уточнювались.

Методики розрахунку витрат обігу по оптовій і роздрібній державній і кооперативній торгівлі окремими товарами розроблялись Макаровою А. П., Лернером М. Г., Фридманом А. М. та іншими вченими, проте, їх неможливо застосувати в заготівлях.

Окремі питання визначення витрат обігу по заготівлях у розрізі видів сільськогосподарської продукції і сировини знайшли відображення в наукових працях таких вчених як Писаренко М. П., Новикової Г. В., Уварової Н. Г., Баскакової О. В., Шиловой Г. М., Зими Б. В. та ін. Ці дослідження мають важливе теоретичне і методологічне значення, але вони не дали цілісної методики визначення витрат обігу по заготівлях окремих видів продукції. Крім того, ці питання вивчалися в умовах централізованого управління і планування твердого рівня закупівельних і опто-відпускних цін, затвердженого в централізованому порядку рівня норм витрат і накопичень з видів продукції, в значній мірі були адресовані обласним і республіканським споживспілкам, а також центроспілці.

В сучасних умовах більшість питань господарської діяльності в заготівлях споживчої кооперації вирішується на рівні підприємств, у зв'язку з чим виникає необхідність повнішого забезпечення їх методичним інструментарієм з визначення розміру витрат і результатів по заготівлях окремих видів продукції, рекомендаціями з його використання в менеджменті заготівельного підприємства з метою підвищення конкурентоспроможності.

Актуальність вищевказаних проблем, їх недостатня теоретична і практична розробленість обумовили вибір теми дисертаційної роботи і її цільову спрямованість.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування науково-методичних засад калькування витратосності заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції, а також розробка прикладних рекомендацій щодо можливостей використання цього показника для підвищення економічної ефективності заготівельної діяльності.

У процесі реалізації поставленої мети вирішувались наступні завдання:

- визначити функції і місце заготівельного підприємства споживчої кооперації як суб'єкта господарювання ринку сільськогосподарської продукції України;
- проаналізувати умови виникнення і фактори формування витрат обігу в заготівлях сільськогосподарської продукції в споживчій коопе-

рації України, розглянути діючу систему оцінки економічної ефективності витрат обігу, визначити місце в ній показника витратоємності заготівель окремих видів продукції;

- уточнити теоретичні положення калькування витратоємності заготівель окремих видів продукції;

- розробити методика розподілу витрат обігу заготівельного підприємства з окремих носіїв і методика калькуляційних розрахунків з визначення витратоємності заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції;

- розробити рекомендації щодо деяких напрямків вдосконалення маркетингових рішень заготівельного підприємства на основі інформації про витратоємність і рентабельність заготівель окремих видів сільськогосподарських продуктів і сировини з метою підвищення ефективності витрат обігу.

Об'єктом дослідження є заготівельні підприємства /коопзаготпром/ райспоживспілок і райспоживтовариств окремих областей України.

Предметом дослідження виступають умови виникнення витрат обігу по заготівлях окремих видів продукції і можливості їх урахування при визначенні витратоємності і рентабельності заготівель.

Теоретичною і методологічною основою дослідження слугують принципи діалектичної логіки, сучасні теорії ринкової економіки, теорії калькування собівартості витрат виробництва продукції в промисловості і сільському господарстві; наукові праці вчених і спеціалістів з питань визначення витратоємності реалізації окремих товарів в державній і кооперативній торгівлі.

Інформаційною базою дослідження є показники статистичної і бухгалтерської звітності Укоопспілки, матеріали статистичної і бухгалтерської звітності коопзаготпромів райспоживспілок і райспоживтовариств окремих областей України, матеріали особистих обстежень, досвід заготівельних підприємств у вигляді товариств з обмеженою відповідальністю і приватних підприємств.

Методи дослідження. При розробці досліджуваної проблеми використовувалися методи порівняння, статистичного групування, дисперсійного аналізу. Окремі економічні розрахунки, зокрема, з розподілу витрат обігу проводилися з використанням ЕОМ за авторською програмою, самостійно розробленою в *Superkalk-4*.

Наукова новизна. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в дослідженні нових економічних процесів у заготівельних підприємствах споживчої кооперації, які виникли на етапі становлення ринкових відносин в Україні і вплинули на розмір і структуру витрат обігу з ок-

ремих видів продукції, що заготовляється. На захист виносяться такі результати дослідження, що мають наукову новизну:

- визначені особливості функціонування заготівельних підприємств райспоживспілок і райспоживтовариств України при становленні ринкових відносин, які створюють нові умови виникнення і формування розміру витрат обігу в заготівлях сільськогосподарської продукції;

- обґрунтована необхідність використання в практиці діяльності заготівельних підприємств, орієнтованій на ринкові умови, крім узагальнюючих показників економічної ефективності індивідуальних показників ефективності витрат обігу і рівня прибутку з окремих видів сільськогосподарських продуктів і сировини, які заготовляються, запропонована система таких показників;

- розроблені методичні засади калькулювання витратоємності заготівель окремих видів продукції, визначення витрат і результатів в центрах їх формування в заготівельному підприємстві;

- запропонована методика аналізу витратоємності заготівель окремих видів сільськогосподарських продуктів і сировини;

- рекомендована відмінна від діючої схема розрахунків розміру націнок при реалізації окремих видів сільськогосподарської продукції заготівельними підприємствами;

- обґрунтовані методичні рекомендації з визначення розміру закупівельних і оптово-відпускних цін, розрахунку обсягу заготівель окремих видів продукції, що проектується, з урахуванням рівня витрат і доходів;

- уточнена методика розрахунку економічних показників при переведенні внутрішніх підрозділів коопзаготпромів на орендний підряд, запропонована методика розрахунку внутрішньогосподарських націнок при переведенні на орендний підряд декількох підрозділів заготівельного підприємства.

Теоретична і практична цінність дослідження. Теоретичне значення результатів дослідження полягає в поглибленні знань з питань калькулювання витратоємності заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції, вдосконаленні системи показників оцінки економічної ефективності заготівель сільськогосподарських продуктів і сировини на рівні підприємства.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методики розподілу витрат обігу в заготівельних підприємствах, а також методики з визначення витратоємності і рентабельності заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції і сировини та рекомендацій щодо

використання цих показників для обґрунтування управлінських рішень і більш ефективного господарювання коопзаготпромів райспоживспілок і райспоживтовариств.

Деякі положення дисертації використовуються в учбовому процесі студентів спеціальності "Економіка підприємства" Полтавського кооперативного інституту.

Основні положення, висновки і пропозиції, викладені в дисертації, підтверджуються результатами практичного застосування методичних розробок в окремих коопзаготпромах Полтавської області, а також коопзаготпромі Вольнянської райспоживспілки Запорізької області.

Апробація результатів дослідження проведена в процесі участі автора в виконанні науково-дослідних робіт "Розробка методології визначення витрат обігу і прибутку з заготівель окремих видів сільськогосподарських продуктів і сировини" /№ державної реєстрації ОІ.840033156/, впроваджені в учбовий процес студентів Полтавського кооперативного інституту; "Впровадження орендного підряду на підприємствах по заготівлях і переробці тваринницької продукції і сировини" /№ державної реєстрації ОІ.9000000358/, схвалені розпорядженням заготуправління Полтавської облспоживспілки і використовуються в діяльності Диканського і В.Бачеганського коопзаготпромів; "Рекомендації по організації орендного підряду при переробці кишкової сировини і закупівлях вторинної сировини" /№ державної реєстрації ОІ.900056477/, впроваджені коопзаготпромом Вольнянської райспоживспілки Запорізької області. Всі впровадження наукових розробок підтверджені довідками.

Результати досліджень доповідались також на науково-практичних конференціях Полтавського кооперативного інституту і Львівської комерційної академії.

Публікації. Основні положення дисертації відображені в опублікованій лекції обсягом 4,0 д. а., чотирьох опублікованих статтях загальним обсягом 0,7 д. а., чотирьох опублікованих тезах доповідей загальним обсягом 0,55 д. а.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями, які вирішувалися в ході дослідження. Вона складається з вступу, трьох глав, висновків, списку використаної літератури, додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, його предмет, об'єкт, теоретичне і прикладне значення, науковий інструментарій і інформаційна база.

У першій главі "Витратозміст і рентабельність заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції" в системі показників еконо-

мічної ефективності заготівельного підприємства" розглянуто окремі економічні показники діяльності заготівельних підприємств споживчої кооперації України і зроблено висновок про зміну положення споживчої кооперації на ринку сільськогосподарської продукції, погіршення умов формування прибутку з заготівель продукції сільського господарства і сировини. Акцентується увага на необхідності розширення системи показників оцінки ефективності витрат обігу і включення до цієї системи такого показника як витратоємність заготівель окремих видів заготовлюваної сільськогосподарської продукції. Проведено теоретичне обґрунтування індивідуальних показників ефективності витрат обігу і рівня прибутку з заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції і сировини у підрозділах заготівельного підприємства. Підкреслено, що діюча система бухгалтерського обліку в споживчій кооперації не дає інформації про витратоємність заготівель окремих видів продукції і тому виникає необхідність у розробці методики її визначення.

У другій главі "Методика визначення витратоємності і рентабельності заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції" висвітлені методичні засади калькування витратоємності заготівель окремих видів продуктів сільського господарства і сировини, запропонована методика розподілу витрат заготівельного підприємства між центрами їх виникнення і носіями, а також методика проведення калькуляційних розрахунків. Значну увагу приділено критичному аналізу деяких відомих методів визначення витрат з заготівель окремих видів продукції і запропонованих окремими вченими способів розподілу непрямих витрат між видами заготовлюваної продукції.

У третій главі "Шляхи підвищення ефективності витрат обігу по заготівлях сільськогосподарської продукції" обґрунтовані рекомендації щодо використання інформації про витратоємність заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції для обґрунтування деяких маркетингових рішень заготівельного підприємства з питань ціноутворення, проектування обсягів заготівель окремих видів продукції, вдосконалення економічних розрахунків при організації орендного підяду. Ці рішення повинні підвищувати ефективність витрат обігу і конкурентоспроможність заготівельних підприємств.

У висновках викладені основні теоретичні та прикладні результати, отримані в процесі проведеного дослідження.

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

У системі ринкових відносин в Україні функціонування заготівельних підприємств зумовлюється необхідністю встановлення економічних зв'язків між виробниками і споживачами сільськогосподарської продукції та сировини. Сприяючи вивільненню коштів, витрачених на її виробництво, а також реалізуючи заново створену вартість, вони надають послуги колективним, індивідуальним і фермерським господарствам по доведенню їх продукції до торговельних і промислових підприємств і, одночасно, послуги цим підприємствам з постачання їм продовольчих товарів та сировини.

Споживча кооперація має розгалужену мережу своїх підприємств, розміщених, в основному, в сільській місцевості, тобто безпосередньо в місцях виробництва сільськогосподарської продукції і тому майже з моменту свого зародження в Україні займається заготівельною діяльністю і навіть за роки колишньої радянської влади витіснила збутову кооперацію. Відродження останньої зараз відбувається в Україні.

Виконання споживчою кооперацією функцій по збуту продукції сільського господарства тісно зв'язане з потребами сільських жителів і, перш за все, пабовиків споживчих товариств. Як посередники, організуючі обмін, заготівельні підприємства збирають інформацію, необхідну для планування і полегшення обміну, встановлюють контакти, стимулюють збут, приймають на себе ризик за зберігання сільськогосподарської продукції і сировини. Заготівелі в споживчих товариствах і споживспідках є важливим джерелом сировини для своїх переробних підприємств і товарних ресурсів власної торговельної мережі.

Впликнення різних форм власності в агропромисловому комплексі України активізувало ринкові відносини і посилює конкуренцію.

Проведений у дисертаційній роботі аналіз показав, що за останній період заготівельна діяльність споживчої кооперації України значно погіршилась: знизилася обсяги заготівель майже всіх видів сільськогосподарської продукції і сировини, зростається переробка сільськогосподарської продукції, зросли витрати обігу по заготівлях, погіршали фінансові показники. Так, заготівельний оборот за 1994 р. по Укоопспільці склав 9602,3 млрд. крб., що в порівняльних оцінках до обороту 1993 р. дорівнює 65,8 відсоткам. За цей же період витрати обігу по заготівлях споживчої кооперації України склали 14,29 відсотки проти 13,77 відсотки за 1993 р., рівень рентабельності знизився з 9,21 відсотків у 1993 р. до 7,71 відсотки у 1994 р. Сума збитків заготівельних підприємств споживчої кооперації у 1994 р. дорівнювала 20492 млн. крб.

Вивчення позиції споживчої кооперації України на ринку сільськогосподарської продукції і сировини допомогло встановити, що зменшення обсягу заготівель окремих видів продукції відбувається при наявності ресурсів, які в певній мірі засвоюються конкурентами через обставини слабкої комерційної роботи, негнучкої цінової політики райспоживспілок /товариств/. В результаті цього часто мають місце випадки відмови колективних господарств від посередницьких послуг споживчої кооперації в реалізації продукції, значно погіршилась договірна дисципліна. В цих умовах посилюється орієнтація споживчої кооперації на закупівлях сільськогосподарської продукції переважно в індивідуальних і фермерських господарствах, населення. Але організація закупівель не завжди задовільняє виробників продукції - пайовиків споживчої кооперації. Іноді мають місце випадки відмови у прийнятті сільськогосподарської продукції від пайовиків у зв'язку з відсутністю платіжних засобів, звуженням ринків збуту. Часто закупівельні ціни встановлюються споживчою кооперацією нижчими за рівень ринкових цін.

Якщо колективним господарствам простіше знайти ринок збуту великих партій продукції, то індивідуальним виробникам це зробити значно складніше, інколи вони взагалі не можуть реалізувати вироблену продукцію і вимушені її витратити на відгодівлю худоби. Таким чином, споживча кооперація в нових умовах формування ринкових відносин слабо засвоює ресурси сільськогосподарської продукції, не задовільняє потреб своїх пайовиків в послугах по реалізації, а це суперечить самій її суті.

В умовах кризової ситуації в Україні зростають вимоги до якості маркетингових рішень споживчих товариств і їх заготівельних підприємств. Ці рішення повинні, по-перше, сприяти задоволенню потреб пайовиків споживчої кооперації, а, по-друге, підвищувати економічну ефективність заготівель.

2. Важливим напрямком роботи при з'ясуванні багатьох господарських питань є аналіз поточних витрат, створення оптимальних умов для формування прибутку. Проведені в дисертаційній роботі дослідження показали, що в період переходу до ринкових відносин в Україні змінилися умови, які впливають на розмір витрат обігу по заготівлях сільськогосподарської продукції та сировини в споживчій кооперації. Серед важливіших із цих змін є наступні:

1. Зменшення обсягу заготівель окремих видів продукції і заготівельного обороту;

2. Підвищення частки заготівель окремих видів продукції в господарствах населення;

3. Збільшення обсягу складських заготівель;
4. Зміни в товарній структурі заготівельного обороту;
5. Підвищення розміру ставок за користування банківським кредитом і тарифів за послуги сторонніх організацій.

Ці зміни призводять до погіршення економічного стану заготівельних підприємств, але діючі на практиці показники його оцінки це не завжди відображають.

Так, основним показником оцінки ефективності поточних витрат з заготівель сільськогосподарської продукції зараз є рівень витрат обігу в відсотках до заготівельного обороту. Але цей показник не дає інформації про умови формування прибутку. В зв'язку з цим автором пропонується включити до системи показників оцінки витрат обігу такий показник як рівень витрат обігу в відсотках до валового доходу. Це співвідношення показує, яка частка валового доходу йде на покриття витрат обігу і, таким чином, характеризує умови формування прибутку.

Аналіз, проведений за даними центрспілки України показав, що за період з 1991 р. по 1993 р. рівень витрат обігу по відношенню до валового доходу по заготівлях зріс на 2,9 відсотки, що свідчить про погіршення умов формування прибутку. Це зумовило зниження рівня рентабельності і витрат обігу, який склав у 1993 р. 66,88 відсотки проти 78,41 відсотки у 1991 р.

В умовах ринкової орієнтації діяльності заготівельних підприємств для прийняття окремих господарських рішень діючої системи показників економічної ефективності недостатньо, так як заготівельні підприємства споживчої кооперації закупають широкий асортимент продукції, з кожної з них повинні розробляти окрему стратегію на ринку. До системи цих показників пропонується включити ряд індивідуальних показників оцінки ефективності витрат обігу і розміру прибутку:

- витратоємність заготівель конкретної продукції;
- валовий доход по заготівлях і реалізації конкретної продукції;
- прибуток по реалізації конкретної продукції;
- рівень витрат обігу по заготівлях конкретної продукції по відношенню до валового доходу по цій продукції;
- рівень рентабельності заготівель конкретної продукції по відношенню до обороту;
- рівень рентабельності заготівель конкретної продукції по відношенню до витрат обігу по цій продукції.

Аналіз і проектування цих показників сприятиме підвищенню рівня економічного обґрунтування окремих управлінських рішень заготівельного підприємства.

3. Одним із напрямків роботи по вдосконаленню інформаційного забезпечення в заготівлях споживчої кооперації за умов однопередільної системи обліку витрат обігу є їх розділення з метов отримання крім загальних результатів по підприємству в цілому, інформації про результати діяльності його складових частин.

В дисертаційній роботі запропонована схема розподілу витрат обігу по заготівлях сільськогосподарської продукції з урахуванням центрів їх виникнення, а також носіїв.

Зокрема, в залежності від центрів виникнення пропонується виділяти серед витрат обігу по заготівлях сільськогосподарської продукції наступні групи:

I. Витрати по заготівлях продукції;

II. Витрати на зберігання продуктів і сировини та готування їх до реалізації;

III. Витрати по перевезенню продукції;

IV. Управлінські витрати.

Номенклатура витрат обігу по заготівлях повинна забезпечувати також можливість визначення і аналізу витрат в залежності від їх носіїв. Виходячи з цього, по кожному з центрів і діючих статей витрат доцільно є виділення прямих групових і загальних витрат обігу.

Встановлення розміру витрат обігу в розрізі окремих носіїв і, зокрема, видів заготовленої продукції може бути проведене на підставі калькуляційних розрахунків.

В бухгалтерському обліку заготівельних підприємств споживчої кооперації зараз не передбачено визначення витрат обігу по заготівлях окремих видів продукції, складення калькуляції витрат.

З відмінок системи державного регулювання цін і націнок відпала необхідність у вивченні витрат обігу по заготівлях окремих видів продукції в цілому по споживчій кооперації країни і розрахунках якихось середніх показників. Але на рівні підприємства така інформація необхідна: калькуляції витрат складаються економічними службами при проектуванні оптово-відпускних і заготівельних цін. Проте, до цього часу в споживчій кооперації відсутня методика визначення витрат обігу по заготівлях окремих видів сільськогосподарської продукції, що призводить до суттєвих помилок в розрахунках.

Калькуляція витрат обігу з заготівель окремих видів продукції повинна бути економічним інструментом господарювання заготівельних підприємств споживчої кооперації. А це викликає необхідність вдосконалення всієї системи калькування, методичної розробки окремих її елементів.

Деякі з положень системи калькування, розробленої відносно промисловості і сільськогосподарських витрат можуть бути застосовані в заготівлях.

Зокрема, таке, подане в підручнику групи авторів під редакцією Сопка В. В. "Бухгалтерський облік в промисловості та інших галузях народного господарства" видавництва "Вища школа" за 1992 р. загальноприйняте поняття процесу калькування: "Калькування - це визначення розміру витрат у вартісному вираженні, які приходяться на калькуляційну одиницю". Проте, подальший розгляд калькуляційних теорій різних авторів показав, що ними не однаково трактується такі поняття як "об'єкт калькуляції", "калькуляційна одиниця". Так, об'єктом калькуляції, на думку одних вчених Маргуліс А.Ш., Ламикін І. А. та ін./ являється продукція, а інших /Сопко В. В./ - вартість продукції.

Інакше від загальноприйнятого трактується також у вищезгаданому підручнику таке поняття як "калькуляційна одиниця". Так, на с. 185 цього підручника зазначається, що "калькуляційними одиницями можуть бути сукупна вартість усієї продукції, собівартість окремого виду продукції, собівартість натуральної одиниці виміру". Такі визначення об'єкту калькуляції і калькуляційної одиниці суперечать визначенню поняття калькування, даного цими ж авторами.

В дисертації ці категорії і поняття відносно заготівель сільськогосподарської продукції уточнені. Так, об'єктом калькуляції пропонується розглядати окремі види продуктів і сировини, центри виникнення витрат обігу, підрозділи заготівельних підприємств. Калькуляційна одиниця - це одиниця виміру, в якій виражається об'єм об'єкту, що калькулюється. На думку автора, з кожного об'єкта калькуляції витрат обігу по заготівлях сільськогосподарської продукції їх повинно бути дві - натуральна і вартісна.

Калькуляційні розрахунки в заготівельних підприємствах пропонується проводити як за методом загальної калькуляції, так і за методом розміру покриття. Зокрема, при вирішенні питань ціноутворення можуть використовуватися калькуляційні розрахунки за методом розміру покриття.

Калькуляція за методом розміру покриття, на відміну від загальної калькуляції, не потребує розрахунку всіх витрат за видами продукції. За видами продукції розраховуються тільки прями і групові змінні витрати і це спрощує розрахунки.

Розподіл витрат обігу заготівельного підприємства, який передувє калькуляційні розрахунки, можливо проподити в чотири етапи. Перший -

це встановлення розміру витрат в цілому по підприємству, другий - виділення прямих, групових, загальнозаготівельних і загальногосподарських, третій - розподіл усіх групових витрат за окремими групами сільськогосподарської продукції, четвертий - визначення витрат обігу за всіма видами сільськогосподарської продукції.

При цьому для здійснення другого і третього етапів розподілу слід провести вибірку окремих елементів витрат із первинних облікових документів. Для спрощення цієї роботи автор пропонує систематично вести записи у відповідних накопичувальних відомостях з окремих елементів витрат. Доцільним в умовах зростаючої самостійності заготівельних підприємств було б організувати в них внутрішній облік витрат обігу в розрізі окремих центрів їх виникнення і носіїв. Додаткові витрати робочого часу компенсувалися б його економією на проведенні робіт, пов'язаних з вибірков.

Для четвертого етапу необхідно встановити бази /коди/ розподілу непрямих витрат.

В дисертаційній роботі проведена критична оцінка різних способів розподілу окремих елементів групових і загальнозаготівельних витрат, що пропонуються. Так, не зовсім обгрунтованою видається пропозиція Баскакової О. В. розподіляти витрати з оплати праці складських робітників пропорційно складському обороту за видами продукції. У цьому випадку буде проявлятися невиправданий вплив на встановлюваний розмір витрат за видами продукції закупівельних цін. Більш обгрунтованим, на думку автора, є розподіл цих витрат пропорційно вазі або розрахованій масі кожного виду продукції.

Дисертанткою розроблена в *Superskalk* програма розрахунків з розподілу витрат. Використання EOM скоротило витрати часу на розрахунки, проведені в даній роботі, на 75 відсотків.

4. В дисертації пропонується використовувати інформацію про витратомісткість заготівель окремих видів при прийнятті рішень про розмір закупівельних і оптово-відпускних цін, обсяг заготівель і реалізації при укладанні комерційних угод з виробниками і споживачами, вдосконаленні внутрішньої організації господарської діяльності.

Питання ціноутворення є комплексним і дуже складним. Автор не ставить за мету розгляд оцінки всіх можливих варіантів ціноутворення в заготівлях. В дисертації зроблена спроба вдосконалення однієї з них - на основі витрат обігу з нарахуваннями націнки на вартість закупленої продукції. Саме ця методика ціноутворення використовується зараз в практиці діяльності заготівельних підприємств споживчої кооперації. Однак, її недоліки призводять до ще більшого погіршення їх

економічного стану.

Грунтуючись на висновках, одержаних в результаті аналізу діючої системи ціноутворення в заготівлях споживчої кооперації, автор пропонує змінити порядок обчислення розміру націнки.

По-перше, в націнці враховувати не розмір витрат обігу всього підприємства, а конкретного виду продукції.

По-друге, націнку за видами продукції поділяти на дві частини і встановлювати частину її у вартісному відношенні на одиницю продукції з врахуванням витрат, незалежних від цін і, крім того, другу частину у відсотках до закупівельної вартості з врахуванням тих витрат, які залежать від цін.

По-третє, в націнці враховувати не рівень рентабельності у відсотках до товарообороту, а розрахунковий рівень витрат у відсотках до валового доходу з виду продукції, що калькулюється.

Проведені розрахунки свідчать про те, що при системі формування націнки, яка пропонується, заготівельні підприємства покриваючи свої витрати, будуть мати необхідний резерв для підвищення закупівельних цін. А в цьому зацікавлені пайовики споживчих товариств. Там самим створюються умови для підвищення обсягу заготівель і конкурентоспроможності заготівельних підприємств.

При визначенні максимально допустимого розміру закупівельних цін при відомих оптово-відпускних цінах в заготівельних підприємствах може бути використаний метод зворотної калькуляції.

При порівнянні цієї ціни з цінами конкурентів і виявленні необхідності її підвищення, необхідно переглянути розрахунки і задати менший розмір націнки, але він не повинен бути нижчим за витрати обігу по закупівлях даного виду продукції.

5. В ринкових умовах все більшого розповсюдження в заготівельних підприємствах споживчої кооперації мають закупівлі і збут продукції не за довготерміновими договорами, з твердим рівнем закупівельних і відпускних цін, а за разовими комерційними угодами. Заготівельним підприємствам необхідно турбуватися про досягнення економічної вигоди від кожної з таких угод. При цьому для розрахунку беззбиткового обсягу заготівель може бути використаний метод точки беззбитковості, який добре відомий в практиці діяльності зарубіжних фірм.

Автором проведено уточнення відомої формули розрахунку точки беззбитковості відносно заготівель сільськогосподарської продукції і розробленої в дисертації методики розподілу витрат обігу. З урахуванням цього пропонується наступна формула:

$$Т.Б. = \frac{V_i \text{ пост.}}{ВД'_i - V'_i \text{ змін.}}$$

де Т. Б. - точка беззбитковості;

V_i пост. - постійні витрати, віднесені на даний вид продукції за визначений період;

V'_i змін. - змінні витрати на одиницю конкретної продукції;

$ВД'_i$ - валовий дохід на одиницю конкретної продукції.

При цьому прибуток від реалізації конкретної продукції за відповідний період може бути встановлений за формулою:

$$\Pi_i = Y_{pi} \times /ВД'_i - V'_i \text{ змін.} / - V_i \text{ пост.}$$

де Π_i - прибуток від реалізації конкретної продукції за відповідний період;

Y_{pi} - обсяг реалізації конкретної продукції за відповідний період.

Якщо угодою передбачається обсяг заготівель або реалізації окремого виду продукції, нижчий за точку беззбитковості, заготівельному підприємству слід відмовитися від її укладання.

6. З використанням розробленої автором методики розподілу витрат і калькування витратоємності заготівель окремих видів сільськогосподарської продукції в дисертаційній роботі проведені розрахунки з визначення і аналізу витратоємності заготівель шкірсировини з кооперативах райспоживспілок Полтавської області. Дослідження показало, що окремі ланки заготівельно-промислових об'єднань, колективи працівників не зацікавлені в підвищенні ефективності заготівель, так як це не впливає на розмір їх заробітку.

Підвищити продуктивність праці робітників і її ефективність може розширення впровадження в заготівельних підприємствах споживчої кооперації внутрішньогосподарських орендних відносин.

Проведені в дисертаційній роботі дослідження дозволили авторові відмітити деякі недоліки в діючій у споживчій кооперації методиці визначення розміру фіксованого доходу орендодавця при внутрішньогосподарській оренді і внести пропозиції щодо вдосконалення економічних розрахунків. Зокрема, при визначенні розміру фіксованого доходу орендодавця пропонується враховувати не загальний рівень рентабельності, не в цілому по підприємству у відсотках до обороту, як це прийнято зараз на практиці, а розрахунковий рівень рентабельності витрат обігу даного підрозділу. Це підвищить обґрунтованість розрахунків.

Крім того, при переведенні окремих підрозділів на орендний підряд в заготівельних підприємствах пропонується використовувати метод внутрішньогосподарських націнок, якщо продукція проходить різні підрозділи підприємства.

Автором розроблені формули для розрахунку внутрішньогосподарських націнок, на основі яких обчислені розміри націнок на велику шкірсировину для окремих підрозділів райкоопзаготпрому В.Багачанської райспоживспілки, при умові переходу їх на орендний підряд. При цьому розмір внутрішньогосподарських націнок для окремих підрозділів розраховувався за формулою:

$$Ц = [V_{\text{мп}} + \text{ВOP}_{\text{п}} + \text{B}_{\text{зп}}] \times [P_{\text{ві}} + I]$$
$$P_{\text{ві}} = \frac{\Pi_i}{V_i},$$

де Ц - націнка; $V_{\text{мп}}$ - матеріальні витрати підрозділу; $\text{ВOP}_{\text{п}}$ - витрати з оплати праці підрозділу; $\text{B}_{\text{зп}}$ - загальнозаготівельні витрати, віднесені на даний підрозділ; P_i - рентабельність поточних витрат з конкретної продукції; Π_i - прибуток з реалізації конкретної продукції; V_i - витрати обігу по заготівлях конкретної продукції.

В дисертаційній роботі зроблений також висновок про доцільність створення в коопзаготпромах чи райспоживспілках колективу орендарів, до якого входили б худобозабійний пункт, холодильник, ковбасний цех, склад шкірсировини, що дало б можливість сконцентрувати весь технологічний цикл робіт по засвоєнню ресурсів худоби, повного перероблення продуктів забою, доробці шкірсировини і підвищенню їх ефективності. На базі цих підрозділів можливе створення спільних підприємств з сільськогосподарськими виробниками, організація вичинки шкір і пошиття шкіряних виробів, відкриття магазинів по їх реалізації. Такі напрямки інтеграційного і диверсифікаційного росту заготівельного підприємства дозволять одержувати додаткові ресурси, виходити на більш вигідні канали реалізації продукції, що підвищать ефективність заготівель і сприятиме кращому обслуговуванню пайовиків споживчих товариств.

Апробація розроблених в дисертації теоретичних методик і положень дає підставу стверджувати, що вони сприятимуть підвищенню ефективності маркетингових рішень заготівельних підприємств, зміцненню їх становища на ринку сільськогосподарської продукції і сировини України.

ЛНБ ім. В. Стефаніве
АН України

Основні положення дисертації відображені в наступних роботах:

1. Резервы повышения рентабельности заготовок потребительской кооперации. Лекция для студентов и слушателей ШК. - М.: МКИ, 1984, 4,0 д. а.
2. Факторы рентабельности заготовок сельскохозяйственной продукции в потребительской кооперации. // Пути повышения эффективности заготовительной деятельности. Сб. научн. тр. - М.: МКИ, 1980, 0,1 д.а.
3. Улучшение дифференциации заготовительных наценок - один из путей совершенствования хозяйственного механизма заготовок сельскохозяйственной продукции. // Совершенствование хозяйственного механизма заготовительной деятельности. Сб. научн. тр. - М.: МКИ, 1984, 0,25 д. а.
4. Экономическое обоснование перевода склада вторичного сырья райкоопзаготпрома на орендный подряд. // Материалы XI-й научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава Белгородского кооперативного института. - Белгород, 1990, 0,2 д. а. /у співавторстві/.
5. Информация об издержкостях заготовок отдельных видов сельскохозяйственных продуктов и сырья как база совершенствования хозяйственного механизма заготовительных организаций потребительской кооперации. // Повышение эффективности отраслей деятельности потребительской кооперации. Сб. научн. тр. - М.: МКИ, 1990, 0,15 д. а.
6. Проблема совершенствования ценообразования на продукты, закупаемые потребительской кооперацией по ценам договоренности. // Реализация достижений научно-технического прогресса - магистральное направление интенсификации деятельности потребительской кооперации. Материалы научно-практической конференции. - Полтава, 1986, 0,15 д. а.
7. Рентабельность заготовок отдельных видов сельскохозяйственной продукции в системе показателей экономической эффективности. // Проблемы теории и практики определения и планирования экономической эффективности кооперативной торговли. Материалы научно-практической конференции. - Полтава, 1988, 0,1 д. а.
8. Резервы экономии издержек обращения по заготовкам отдельных видов продукции и сырья. // Пути ускорения социально-экономического развития потребительской кооперации. Материалы научно-практ. конф. - Гомель, 1988, 0,15 д. а.

9. Некоторые проблемы совершенствования хозрасчетных показателей при переводе отдельных подразделений райкоопзаготпрома на арендный подряд. //Эффективность хозяйствования в условиях полного хозрасчета и самофинансирования. Материалы научн.-практ. конф. - Тернополь, 1989, 0,15 д.а.
10. Разработка методологии определения издержек обращения и прибыли по заготовкам отдельных видов сельскохозяйственных продуктов и сырья /заключительный отчет/ № гос.рег. ОI.8400033156 /в складі авторського колективу/ рукоп.
11. Внедрение арендного подряда на предприятиях по заготовкам и переработке животноводческой продукции и сырья /заключительный отчет/ № гос.рег. ОI.900000358 / в складі авторського колективу/ рукоп.
12. Рекомендации по организации арендного подряда при переработке мясного сырья и закупке вторичного сырья /заключ.отчет/ № гос. рег. ОI.9000564477 /в складі авторського колективу/ рукоп.

Анотація

Бутенко Наталья Васильевна. Издержкoеmкoсть и рентабельность заготовок и реализации отдельных видов сельскохозяйственных продуктов и сырья. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.06 "Экономика торговли и услуг". Защита состоится 15 июня 1995 года во Львовской коммерческой академии.

В диссертации исследуются издержки обращения по заготовкам сельскохозяйственных продуктов и сырья потребительской кооперации Украины. Излагается разработанная автором методика разделения установленного учетом размера издержек обращения по заготовкам сельскохозяйственной продукции между центрами и носителями затрат и методика определения издержкoеmкoсти заготовок отдельных видов сельскохозяйственных продуктов и сырья. Предложены схемы экономических расчетов по обоснованию отдельных маркетинговых решений заготовительных предприятий.

Ключевые слова: заготовки сельскохозяйственной продукции, издержки обращения, валовой доход, калькуляция, носители затрат, издержкoеmкoсть.

Butenko Natalia Vasylivna. Level of costs and profitability of procurement and sales of specific types of agricultural products and raw materials. Manuscript.

Dissertation for academic degree of the candidate of economic sciences in the speciality 08.07.05 "Economy of commerce and services". Dissertation will be defended on June 15, 1995 in the Lviv Academy of Commerce.

Dissertation investigates marketing costs in the procurement of agricultural products and raw materials of consumer cooperation in Ukraine. Elucidates methods, developed by the author, of distribution of the amount of marketing costs, established by accounting in the procurement of agricultural products between centers and the cost-bearers, as well the methods of determination of the level of costs in the procurement of specific types of agricultural products and raw materials. Suggests the charts of economic calculations for the substantiation of certain marketing solutions for the procurement enterprises.

Key words: procurement of agricultural products, marketing costs, gross income, calculation, cost-bearers, level of costs.

39.30 5 years of service
Savings 10% of salary
10% of salary - 10% of salary
10% of salary - 10% of salary
10% of salary - 10% of salary
10% of salary - 10% of salary

Extensive statistical analysis. Level of costs and profitability of procurement and sales of specific types of agricultural products and raw materials. Manuscript.

Dissertation for candidate degree of the candidate of economic sciences in the specialty "Economics of agriculture and services". Dissertation will be defended on June 15, 1979 in the Udyv Academy of Commerce.

Dissertation investigates marketing costs in the procurement of agricultural products and raw materials of consumer cooperation in Ukraine. Elucidates methods, developed by the author, of distribution of the amount of marketing costs, established by accounting in the procurement of agricultural products between centers and the cost-bearing, as well the methods of determination of the level of costs in the procurement of specific types of agricultural products and raw materials. Suggests the scope of economic calculations for the substantiation of certain marketing solutions for the procurement enterprise.

Key words: procurement of agricultural products, marketing costs, gross income, calculation, cost-bearing, level of costs.

Підписано до друку 4.05.95
Формат 60x84/16. Папір пісчий. Друк офсетний
1,25 др. арк. 1,16 ум. др. арк. 1,43 обл.- вид. арк.
Тираж 100 екз. Зам 213. Безкоштовно
Віддруковано в друкарні ДКА

448231

AB 32.396

AB 32.396